

Edmund Burke - otec konzervativního smýšlení

07.února 2007 David Floryk



„Lidé, kteří se nikdy neohlížejí zpět, ke svým předkům, nebudou brát ohled ani na své potomky ...“ (Úvahy o revoluci ve Francii) Málokdo se mohl Edmundu Burkeovi rovnat ve výmluvnosti, s níž ve svých „Úvahách o revoluci ve Francii“ napadl výbuch revolučního běsnění. Postoje, které tak Burke zformuloval, však nebyly nové. Burke je nevymyslel; on je pouze vyslovil, pojmenoval, neboť je - tváří v tvář revolucionářům - shledal hodné uchování.

Ústřední myšlenky konzervatismu posledních dvou staletí jsou v pozoruhodné míře pouhým rozšířením myšlenek, které tehdy Burke vyslovil.

Burke se narodil roku 1729 v irském Dublinu jako syn právníka. Studoval v Londýně právo, studií však zanechal, neboť se chtěl věnovat literatuře. Publikoval své prvotiny, napsal knihu o estetice, krůček po krůčku jej však záhy začala vtahovat politika.

V roce 1766 získal parlamentní křeslo. Kromě dvou letmých epizod odmítal celá léta v parlamentě jakoukoliv funkci, přesto se stal rádčem, organizátorem a mluvčím strany whigů - jak se nazývali liberálové oné doby. Na jeho bedrech postupně spočinula téměř veškerá intelektuální i organizační tíže stranické práce.

Měl chuť do práce, byl skvělým řečníkem a bravurně se orientoval v chaotické zvěti detailů, jež většinu politiků zoufale odpuzuje. V ekonomice stranil volnému trhu, jak jej prosazoval jeho přítel Adam Smith. Díky tomu vypracoval a prosadil ve sněmovně ekonomickou reformu, omezující královy pravomoci a posilující vliv parlamentu, což přineslo Británii trvalý prospěch. V ostatních kauzách, do nichž jej zavedl jeho čínorodý duch - patřily k nim především spor o práva amerických kolonií a debaty o korupci v britské správě v Indii - však již tolik úspěšný nebyl.

Reformy, ale opatrné

Nikdo neviděl naléhavost reforem lépe než Burke, ale každá reforma, varoval, vyžaduje přepatrné zásahy. Ano, byl pro změnu tam, kde systém nefungoval náležitě, ale měnit něco jen proto, že je to „zastaralé“? Jaká svévole! Burke neměl kupř. nejmenší pochopení pro všeobecné hlasovací právo – byl vždy liberálem, ale nikdy demokratem.

Překvapivě pro mnohé, se Burke postavil na stranu amerických osadníků ve sporu s korunou. Ale pro Burke to nebyl rozpor: Hájil svobodu a zděděné výsady vůči králi, kritizoval zneužívání moci bez ohledu na to, zda v Británii, v Americe či v Indii. Jeho pozdější tvrdý, ironický, ale vskutku prorocký útok na francouzskou revoluci byl proto intelektuální elitou přijat s nevolí. Vždyť mnozí vkládali do Burke naděje, že právě on se postaví do čela revoluční vlny zpoza kanálu, jež pomůže smést „starý režim“ v Anglii.

Úvahy o revoluci ve Francii vyšly roku 1790. A následovaly další pamflety, výzvy a dopisy, jež Burke postupně publikoval až do své smrti v roce 1797. Tato díla vytvářejí jakousi chartu konzervatismu.

Univerzální ústava civilizace

Co chtěl Burke konzervovat? Hájil anglickou ústavu s tradiční dělbou moci, jíž považoval za nejpříznivější pro svobodu a řád. Ale usiloval o zachování ústavy ještě starší. Ve svých spisech a projevech s procítěnou naléhavostí formuloval universální ústavu civilizace, k jejímž zásadám patří úcta k božskému původu společenského řádu, věrnost tradici, rovnost lidí před tváří Boží, oddanost osobní svobodě i soukromému majetku. Mravní řád, osvědčené zvyklosti, opatrná reforma – to jsou pravdy nikoliv anglické, nýbrž použitelné univerzálně; podle Burke platí právě tak v indickém Madrasu stejně jako v Bristolu.

Edmund Burke (1729–1797)

- britský politik, filosof a publicista
- duchovní otec konzervatismu
- díla: Úvahy o revoluci ve Francii (1790)

„Spravedlnost a svoboda, jež nemohou existovat jedna bez druhé, byly Burkovou hlavní starostí po celý život – zákonu podřízená, přesně vymezená svoboda, jejíž meze byly stanoveny zvyklostmi. Bránil svobody Angličanů proti králi, svobody Američanů proti králi i parlamentu a svobody Indů proti Evropanům. Jistě ne proto, že by snad byly nějakými inovacemi objevenými ve věku Rozumu, nýbrž proto, že byly pradávnými výsadami zaručenými odvěkým užíváním. Burke byl liberální, protože byl konzervativní.“

(Russel Kirk: Konzervativní smýšlení, Občanský institut, Praha 2000)